CARTA DEL PAISATGE DEL BERGUEDÀ

Documents de procés

Diagnosi de les dinàmiques dels paisatges del Berguedà

Juliol 2006

Generalitat de Catalunya

elbergueda

UdG

DTUM

CARTA DEL PAISATGE DEL BERGUEDÀ

Documents de procés

Diagnosi de les dinàmiques del paisatge del Berguedà

Juliol 2006

Direcció:

Albert Cortina i Ramos

Josep Gordi i Serrat

Equip Redactor:

Albert Albertí i Parés	Geògraf	Laboratori d'Anàlisi i Gestió del Paisatge - UdG
Albert Cortina i Ramos	Advocat	Estudi DTUM
Josep Gordi i Serrat	Geògraf	Laboratori d'Anàlisi i Gestió del Paisatge - UdG

Presentació

En aquest primer apartat de la Carta del Paisatge del Berguedà presentem el document de procés anomenat "**Diagnosi de les dinàmiques dels paisatges del Berguedà".**

L'elaboració d'aquesta Diagnosi s'ha orientat principalment a:

a) Precisar les característiques fonamentals dels paisatges del Berguedà.
b) Detectar les seves tendències de transformació i evolució.
c) Enunciar les variables i agents associats a aquestes dinàmiques.
d) Establir quins son els valors paisatgístics de les diferents subunitats de paisatge de l'Alt i Baix Berguedà.
e) Determinar els impactes i riscos que comprometen el manteniment de la qualitat paisatgística de la comarca.
f) Enunciar els reptes i oportunitats a assolir.

Berga, 12 de juliol de 2006

Albert Cortina i Ramos, advocat
Estudi DTUM

Josep Gordi i Serrat, geògraf
Universitat de Girona

ÍNDEX

1. Introducció **05**

2. Delimitació de l'àmbit territorial de la carta del paisatge **05**

3. Identificació de les característiques del paisatge **07**

3.1 Característiques dels paisatges de l'Alt Berguedà 07

3.2 Característiques dels paisatges del Baix Berguedà 07

4. Delimitació de les unitats i subunitats de paisatge **08**

5. Les fitxes, els mapes i els perfils del paisatge **10**

Fitxa 1. Els paisatges muntanyosos i forestals de l'Alt Berguedà
Perfil 1. Els paisatges muntanyosos i forestals de l'Alt Berguedà
Mapa 1a. Hipsometria (E. 1:130.000)
Mapa 1b. Usos del sòl (E. 1:130.000)
Mapa 1c. Subunitats de paisatge de l'Alt Berguedà (E. 1:30.000)

Fitxa 1.1. Els paisatges montans del massís del Pedraforca
Perfil 1.1. Els paisatge montans del massís del Pedraforca
Mapa 1.1. Els paisatges montans del massís del Pedraforca (E. 1:25.000)

Fitxa 1.2. Els paisatges montans de la serra del Cadí
Perfil 1.2. Els paisatges montans de la serra del Cadí
Mapa 1.2. Paisatges montans de les serra del Cadí (1:40.000)

Fitxa 1.3. Els paisatges agroforestals de la vall de Gósol
Perfil 1.3. Els paisatges agroforestals de la vall de Gósol
Mapa 1.3. Els paisatges agroforestals de la vall de Gósol (E. 1:30.000)

Fitxa 1.4. Els paisatges montans del Moixeró, la Tossa d'Alp i el Puigllançada
Perfil 1.4. Els paisatges montans del Moixeró, la Tossa d'Alp i el Puigllançada
Mapa 1.4. Els Paisatges montans del Moixeró, la Tossa d'Alp i el Puigllançada (E. 1:40.000)

Fitxa 1.5. Els paisatges agroforestals de la vall de la Pobla de Lillet
Perfil 1.5. Els paisatges agroforestals de la vall de la Pobla de Lillet
Mapa 1.5. Paisatges agroforestals de la vall de la Pobla de Lillet (E. 1:40.000)

Fitxa 1.6. Els paisatges forestals de les serres del Catllaràs als rasos de Tubau
Perfil 1.6. Els paisatges forestals de les serres del Catllaràs als rasos de Tubau
Mapa 1.6. Paisatges forestals de les serres del Catllaràs als rasos de Tubau (E. 1:55.000)

Fitxa 1.7. Els paisatges forestals de la serra de Gisclareny
Perfil 1.7. Els paisatges forestals de la serra de Gisclareny
Mapa 1.7. Paisatges forestals de la serra de Gisclareny (E. 1.35.000)

Fitxa 1.8. Els paisatges forestals de la serra d'Ensija
Perfil 1.8. Els paisatges forestals de la serra d'Ensija
Mapa 1.8. Paisatges forestals de la serra d'Ensija (E. 1:1:45.000)

Fitxa 1.9. Els paisatges agroforestals dels cingles de Vallcebre
Perfil 1.9. Els paisatges agroforestals dels cingles de Vallcebre
Mapa 1.9. Paisatges agroforestals dels cingles de Vallcebre (E. 1:35.000)

Fitxa 1.10. Els paisatges forestals dels rasos de Peguera i la serra de Queralt
Perfil 1.10. Els paisatges forestals dels rasos de Peguera i la serra de Queralt
Mapa 1.10 Paisatges forestals dels rasos de Peguera i la serra de Queralt (E. 1:60.000)

Fitxa 1.11. Els paisatges forestals de les serres de Picancel i la mola de la Quar
Perfil 1.11. Els paisatges forestals de les serres de Picancel i la mola de la Quar
Mapa 1.11. Els Paisatges forestals de les serres de Picancel i la mola de la Quar (E. 1:40.000)

Fitxa 1.12. Els paisatges montans dels voltants de Castellar de n'Hug
Perfil 1.12. Els paisatges montans dels voltants de Castellar de n'Hug
Mapa 1.12. Els paisatges montans dels voltants de Castellar de n'Hug (E.1.25.000)

Fitxa 2. Els paisatges planers i agrícoles del Baix Berguedà
Perfil 2. Els paisatges planers i agrícoles del Baix Berguedà
Mapa 2a. Hipsometria (E. 1:130.000)
Mapa 2b. Usos del sòl (E. 1:130.000)
Mapa 2c. Subunitats de paisatge del Baix Berguedà (E. 1:30.000)

Fitxa 2.1. Els paisatges fluvials i de les colònies industrials del Llobregat (E. 1:70.000)
Perfil 2.1. Els paisatges fluvials i de les colònies ndustrials del Llobregat
Mapa 2.1.Paisatges fluvials i de les colònies industrials del Llobregat

Fitxa 2.2. Els paisatges urbans i agroforestals del voltant de la ciutat de Berga
Perfil 2.2. Els paisatges urbans i agroforestals del voltant de la ciutat de Berga
Mapa 2.2. Els paisatges urbans i agroforestals del voltant de la ciutat de Berga (E. 1:15.000)

Fitxa 2.3. Els paisatges agroforestals de la riera de Merlès
Perfil 2.3. Els paisatges agroforestals de la riera de Merlès
Mapa 2.3. Paisatges agroforestals de la riera de Merlès (E. 1:70.000)

Fitxa 2.4. Els paisatges agroforestals de la riera de les rieres de Portella, de la Riba i de Biure
Perfil 2.4. Els paisatges agroforestals de la riera de les rieres de Portella, de la Riba i de Biure
Mapa 2.4. Paisatges agroforestals de la riera de les rieres de Portella, de la Riba i de Biure (1:55.000)

Fitxa 2.5. Els paisatges agroforestals de la riera de Navel
Perfil 2.5. Els paisatges agroforestals de la riera de Navel
Mapa 2.5. Els paisatges agroforestals de la riera de Navel (E. 1:60.000)

Fitxa 2.6. Els paisatges agroforestals de la riera de Merola
Perfil 2.6. Els paisatges agroforestals de la riera de Merola
Mapa 2.6. Paisatges agroforestals de la riera de Merola (E. 1:60.000)

Fitxa 2.7. Els paisatges agroforestals de la riera de Clarà
Perfil 2.7. Els paisatges agroforestals de la riera de Clarà
Mapa 2.7. Els Paisatges agroforestals de la riera de Clarà (E. 1:50.000)

6. Determinacions dels principals valors del paisatge 78

6.1 Valors estètics 78
6.2 Valors ecològics 79
6.3 Valors productius 81
6.4 Valors històrics i culturals 82
6.5 Valors socials 83
6.6 Valors simbòlics, mitològics i identitaris 83
6.7 Valors religiosos 84
6.8 Valors arquitectònics 84
6.9 Valors per unitats i subunitats de paisatge 85

7. Detecció dels impactes paisatgístics 86

7.1 Incendis forestals 86
7.2 Integració paisatgística: granges i altres construccions ramaderes 87
7.3 Integració paisatgística dels polígons industrials i de les activitats Industrials i energètiques en general. 88
7.4 Manca d'integració paisatgística dels càmpings 88
7.5 Manca d'integració paisatgística dels contenidors de residus 89
7.6 Impacte de les activitats mineres i extractives 89
7.7 Masies abandonades 90
7.8 Els horts i les barraques 90
7.9 L'impacte de les vies de comunicació 91
7.10 L'impacte de les línies elèctriques i altres infraestructures 91
7.11 L'impacte de les noves edificacions residencials aïllades amb Arquitectura discordant amb l'entorn o poc integrades 92
7.12 L'impacte dels edificis auxiliars de masies 92
7.13 Matriu d'impactes 93
7.14 Impactes per unitats i subunitats de paisatge 93

8. Dinàmiques i reptes del paisatge 95

8.1 L'evolució dels paisatges en els darrers 50 anys 95
8.2 Els grans reptes del paisatge del Berguedà 101

1. Introducció

La diagnosi del paisatge de la comarca del Berguedà que ara es presenta vol ser un primer document dins del procés de redacció i aprovació de la Carta del Paisatge del Berguedà. Per tant, abans d'iniciar el procés de concertació entre els agents del territori, cal tenir un punt de partida. En conseqüència, aquesta diagnosi vol ésser, simplement, un document de treball en el procés de redacció de la Carta del Paisatge del Berguedà. Tinguem present que la Carta del Paisatge és un document de caràcter públic i de compromís a favor del paisatge on els agents que l'impulsen i signen es comprometen davant de la societat a formar part d'un projecte col·lectiu que defensarà uns objectius de qualitat i programa de gestió dels paisatges de la comarca del Berguedà.

Aquest treball té tres grans objectius. El primer és establir els principals valors i dinàmiques dels paisatges de la comarca del Berguedà, els quals són resultat d'una llarga història d'interrelacions entre medi natural i societat. El segon és establir les unitats i subunitats de paisatge de la comarca i el tercer és detectar els principals impactes paisatgístics, així com els reptes que cal tenir present per mantenir els paisatges del Berguedà amb un bon nivell de qualitat.

Cal aclarir que al llarg d'aquesta diagnosi ens centrarem en els paisatges naturals, rurals i culturals i, deixarem de banda els paisatges urbans ja que tenen poca presència dins la comarca i, a més a més, la Carta del Paisatge s'inscriu en el marc del Pla de Foment que té com a pal de paller l'impuls de l'activitat turística.

Per establir la valoració del paisatge i l'establiment de les unitats i subunitats del paisatge de la comarca del Berguedà hem seguit les principals directrius establertes en el document: "Prototipus de Catàleg de Paisatge", que recentment (maig 2005) ha elaborat l'Observatori del Paisatge per encàrrec del Consell Comarcal puguin introduir-se en el futur "Catàleg del Paisatge de les Comarques Centrals".

2. Delimitació de l'àmbit territorial de la Carta del paisatge

La situació de la comarca del Berguedà entre els terrenys de la depressió central catalana i les serres prepirinenques i pirinenques, genera que aquesta comarca presenti una gran varietat de paisatges. Només cal tenir present que el Berguedà s'estén des de l'alineació que al nord formen la serra del Cadí (2530 m), la del Moixeró (2260 m), la tossa d'Alp (2387 m) i el Puigllançada (2409 m) fins a les valls de la riera de Merlès, de la riera de Merola que són afluents del Llobregat i de la riera de Navel que és un afluent del Cardener. Aquesta realitat dóna lloc a l'existència de dues estructures territorials: l'Alt i el Baix Berguedà.

L'Alt Berguedà comprèn les muntanyes i valls que trobem des dels primers contraforts prepirinencs que formen les serres de Queralt, Picancel i la mola de la Quar fins a l'alineació ja esmentada del Cadí. Es tracta d'un territori d'importants pendents que deixen al descobert els materials calcaris. Hi ha dos fets remarcables que ens configuren aquest territori. El primer és que el riu Llobregat, des de Guardiola del Berguedà on té el seu aiguabarreig amb el riu Bastareny, talla perpendicularment, és a dir, de nord a sud, totes les serres prepirinenques. El segon és que el caràcter abrupte d'algunes alineacions tectòniques dóna lloc a morfologies molt espectaculars. Una de les més conegudes és l'enforcadura del Pedraforca que ha esdevingut un paisatge mític i identitari de la comarca del Berguedà.

El Baix Berguedà és un territori marcat per les morfologies fluvials, és a dir, que el principal element estructurador el constitueixen els rius i les rieres a partir del pal de paller que és el Llobregat. Les terres del Baix Berguedà presenten una major suavitat de pendents i altituds. Aquest fet ha afavorit que siguin terres agrícoles i ramaderes on el bosc ha anat guanyant lloc a mesura que els camps han anat reculant. Dins d'aquest territori el Llobregat pren personalitat pròpia ja que des de fa més de 150 anys hi ha una activitat fabril i uns assentaments lligats al riu.

La funció territorial del Berguedà actual està fortament lligada a les comunicacions cap al Pirineu i França. Ara bé, malgrat que durant molt de temps es podia qualificar el Berguedà com un cul de sac, sempre hi ha hagut vies de comunicació per aquesta comarca en direcció nord. En primer lloc, podríem esmentar els camins ramaders que portaven els ramats de les terres interiors vers les pastures del Pirineu. En segon lloc, cal parlar del camins de ferro, és a dir, del ferrocarril que s'enfila fins la Pobla de Lillet a la cerca de minerals. En tercer lloc, podríem parlar del camí dels bons homes que també cerca la comunicació pedestre per les muntanyes pirinenques i cap a l'interior de França.

Figura 1
Marc territorial

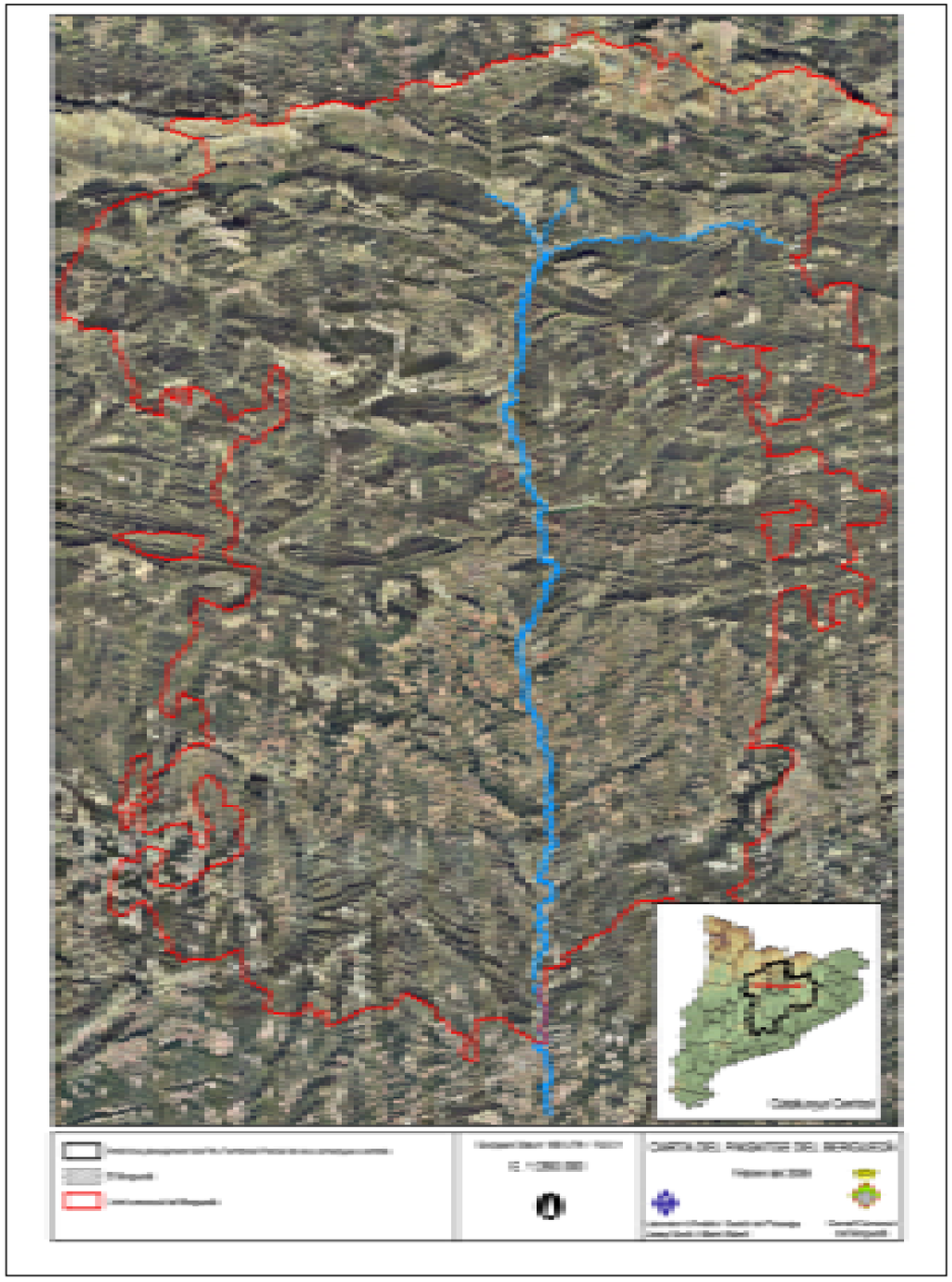

Actualment les carreteres i els vehicles esdevenen els elements que mouen la majoria de persones i mercaderies. L'obertura del túnel del Cadí a mitjans de la dècada dels vuitanta va ser, tal com es deia en un premonitori editorial del 1984[1] de la revista berguedana l'Erol, un tractament de "shock" per a les comunicacions de la comarca, on també s'expressaven alguns dels temors que a continuació reproduïm: "*Ens garantirà algú que tant la Cerdanya com el Berguedà continuaran essent comarques de notable bellesa, o haurem d'assistir, impotents, a la degradació d'aquests indrets pirinencs i prepirinencs*".

[1] *Editorial de la revista cultural del Berguedà L'Erol, del juliol de 1984*

3. Identificació de les característiques del paisatge

Com que la comarca del Berguedà presenta dues realitats molt contrastades, subdividirem aquest apartat en dos: Alt i Baix Berguedà.

3.1 Característiques dels paisatges de l'Alt Berguedà

En aquest territori l'element estructurador del paisatge són les muntanyes. Per tant, les grans unitats homogènies que ens apareixen observant la comarca des l'aire o a partir d'un ortofotomapa vénen determinades per la topografia. Dins d'aquests paisatges de muntanya hi ha dos elements dominants. El primer són els afloraments rocosos, és a dir , de les calcàries en cingleres, serrats, cims. Aquest element caracteritza un bon nombre de realitats paisatgístiques com la serra del Cadí, el massís del Pedraforca, les penyes altes del Moixeró, els cingles de Vallcebre.. El segon element dominat en els paisatges de muntanya de l'Alt Berguedà són els boscos. En els vessants de les muntanyes de l'Alt Berguedà trobem importants masses forestals de pi roig i, en menor quantitat, rouredes de roure martinenc i fagedes.

Un altre component que estructura els paisatges de l'Alt Berguedà és la xarxa hidrogràfica. Ara bé, al nostre entendre, l'Alt Berguedà no és una terra de valls sinó de muntanyes. Ens explicarem. En un territori tant abrupte les valls no sempre tenen suficient entitat paisatgística i per tant el curs fluvial es converteix simplement en el punt de trobada de dues serres. Per exemple, la vall del riu Saldes, per nosaltres, no té suficient força paisatgística per ser considera una àrea homogènia des del punt de vista paisatgístic ja que el protagonisme i, per tant, les veritables àrees homogènies són les muntanyes: massís del Pedraforca, serra d'Ensija, serra de Gisclareny i cingles de Vallcebre.

3.2 Característiques dels paisatges del Baix Berguedà

Si a l'Alt Berguedà parlàvem de les muntanyes com element estructurador del paisatge, al Baix Berguedà aquest paper el juga la conca hidrogràfica, és a dir, les valls fluvials. Per tant, aquesta és la terra de la vall del Llobregat, de la riera de Merlès, de la riera de la Portella, de la riera de Clarà, de la riera de Navel. Precisament, el pal de paller i motor econòmic històric i actual d'aquest territori és la vall del Llobregat. Al voltant del Llobregat hi trobem passat i futur donant-se la mà: les colònies tèxtils.

Ara bé, la resta del Baix Berguedà té poc a veure amb aquest eix del Llobregat ple d'activitat econòmica, pobles com Puig-reig, Gironella o Berga i amb una autovia en construcció. El Baix Berguedà és un clar exemple del què són els paisatges rurals de la Depressió Central Catalana. Els arguments d'aquesta afirmació són: en primer lloc, que ens trobem davant d'uns paisatges eminentment agraris i forestals; en segon lloc, són en un territori molt despoblat, on predominen les masies i els petits pobles, com Olvan, Montmajor o Casserres. Enfront dels espectaculars i, a vegades, abruptes paisatges de l'Alt Berguedà, el Baix Berguedà ens ofereix els paisatges de la tranquil·litat, de la calma per admirar masies o arbres monumentals, de la joia de trobar gorgs on banyar-se i amples horitzons de camps i boscos. És un territori que demana ser trepitjat amb cura saborejant cada petit detall. A més a més, és un paisatge que ha patit els efectes del foc i, per tant, està en formació forestal. En conclusió, és un paisatge mil·lenari que està vivint un cert rejoveniment.

4. Delimitació de les unitats i subunitats de paisatge

A l'hora de definir les unitats i subunitats del paisatge hem seguit, com ja hem esmentat, els criteris definits pe l'Observatori del Paisatge. Per tant, hem definit les unitats de paisatge a escala 1:50.000, tenint present els factors fisiogràfics, les cobertes del sòl actuals i la dimensió històrica del paisatge. Posteriorment hem subdividit les unitats de paisatge en diferents subunitats a escala 1:25.000. Presentem una proposta continguda ja que l'objectiu d'aquestes subunitats és no només establir àmbits amb una especificitat pròpia sinó sobretot delimitar territoris on poder definir objectius de qualitat paisatgística i establir mesures i propostes d'actuació. En conseqüència, a nivell d'unitats de paisatges simplement n'hem establert dues:

1. Els paisatges muntanyosos i forestals de l'Alt Berguedà
2. Els paisatges planers i agrícoles del Baix Berguedà

Dins de cadascuna d'aquestes unitats hem establert diferents subunitats. Els criteris utilitzats també han estat diferents per l'Alt i Baix Berguedà. Per l'Alt Berguedà hem fet servir la topografia (xarxa fluvial, corbes de nivell, etc.). En canvi en el Baix Berguedà hem utilitzat, sobretot, les conques hidrogràfiques.

1. Subunitats de paisatge de l'Alt Berguedà

1.1 Els paisatges montans del massís del Pedraforca
1.2 Els paisatges montans de la serra del Cadí
1.3 Els paisatges agroforestals de la vall de Gósol
1.4 Els paisatges montans del Moixeró, la Tossa d'Alp i el Puigllançada
1.5 Els paisatges agroforestals de la vall de la Pobla de Lillet
1.6. Els paisatges forestals de les serres del Catllaràs als rasos de Tubau
1.7. Els paisatges forestals de la serra de Gisclareny
1.8. Els paisatges forestals de la serra d'Ensija
1.9 Els paisatges agroforestals dels cingles de Vallcebre
1.10 Els paisatges forestals dels rasos de Peguera i la serra de Queralt
1.11 Els paisatges forestals de les serres de Picancel i la mola de la Quar
1.12. Els paisatges montans dels voltants de Castellar de n'Hug

2. Subunitats de paisatge del Baix Berguedà

2.1 Els paisatges fluvials i de les colònies industrials del Llobregat
2.2 Els paisatges urbans i agroforestals dels voltants de la ciutat de Berga
2.3 Els paisatges agroforestals de la riera de Merlès
2.4 Els paisatges agroforestals de les rieres de la Portella, de la Riba i de Biure
2.5 Els paisatges agroforestals de la riera de Navel
2.6 Els paisatges agroforestals de la riera de Merola
2.7 Els paisatges agroforestals de la riera de Clarà

Figura 2
Unitats de paisatge

Figura 3
Subunitats de paisatge

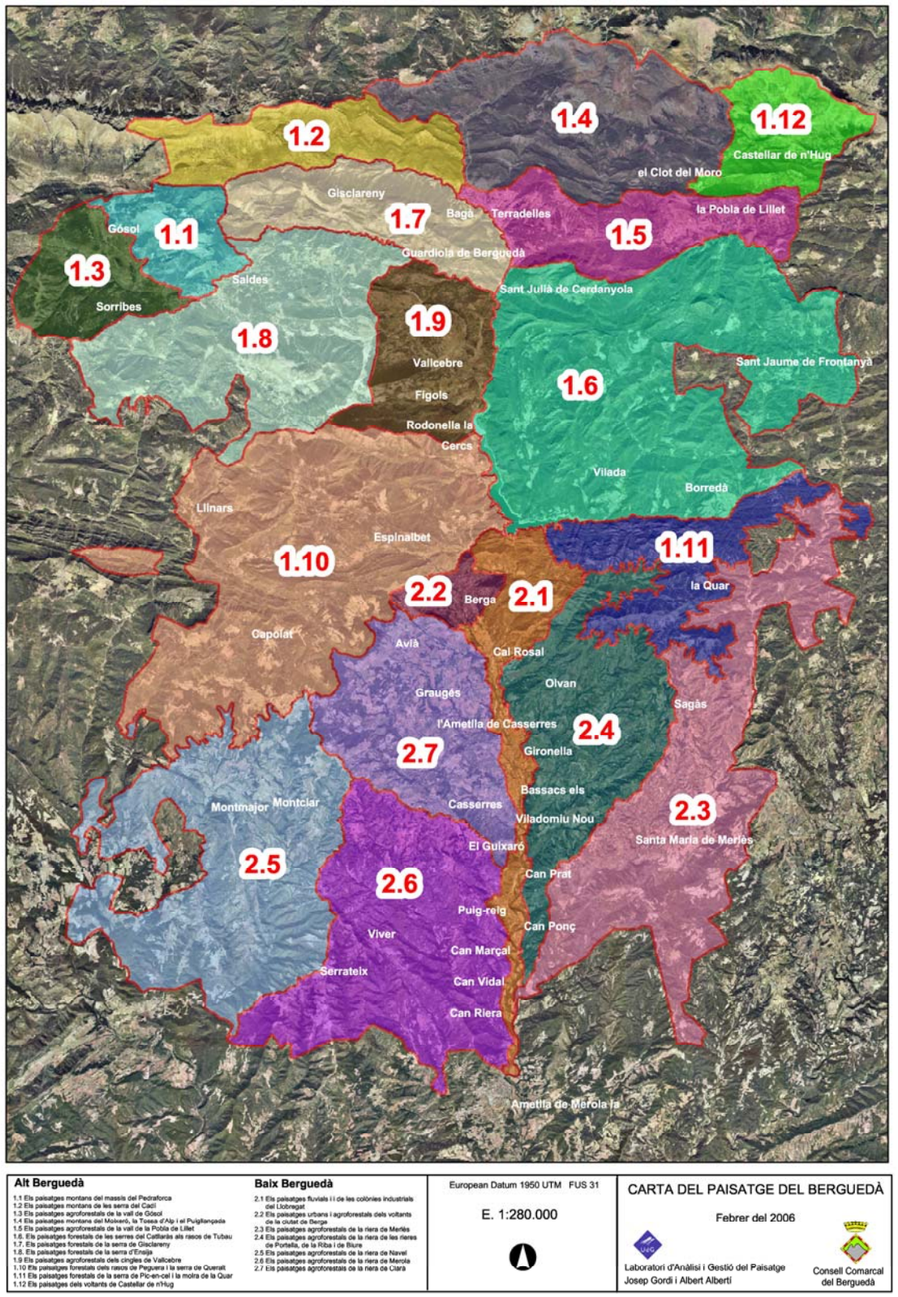

5. Les fitxes, els mapes i els perfils del paisatge

Tot seguit mostrem les diferents fitxes que descriuen les unitats i subunitats de paisatge. Abans, però, creiem oportú descriure els camps que cada fitxa conté ja que cada unitat i subunitat vénen acompanyades per diverses visuals o perfils de paisatge des de determinats punts.

A la primera fila mostrem les diverses característiques que composen la unitat o subunitat de paisatge. En aquest sentit doncs, esmentem la situació de cada unitat i subunitat respecte de la comarca i a les altres unitats o subunitats, els diferents usos o cobertes del sòl que la composen (entre parèntesi s'indica el percentatge que representa cada coberta del sòl en relació a la superfície total de la unitat o subunitat corresponent), el nom de la unitat, el codi i la superfície que abasta.

A la segona fila, descrivim la unitat o subunitat de paisatge a partir d'una anàlisi de les principals característiques del paisatge. La tercera, quarta i cinquena files diagnostiquen l'estat actual del paisatge; i a la sisena establim les mesures i objectius de qualitat de paisatge que s'han d'assolir per tal de millorar l'estat actual del paisatge de la comarca.

A la darrera fila mostrem diferents imatges del paisatge del municipi ordenades de la següent manera: en el primer bloc mostrem els principals impactes i en el segon, els principals valors.

Per últim, cal establir que cada unitat o subunitat de paisatge ve acompanyada de diverses visuals o perfils de paisatge realitzats des de determinats punts per tal de poder entendre millor l'estructura i els valors paisatgístics de cada unitat o subunitat. Aquests es veuen marcats amb una línia groga sobre la foto àrea de la unitat o subunitat i es tracta de l'indret des d'on s'ha establert la visual. El número indica l'orientació.

Pel que fa a les fonts d'informació utilitzades per elaborar la cartografia i les diferents dades sobre els hàbitats, usos del sòl, incendis, etc. s'ha utilitzat la següent informació:

- Ortofotomapes 1: 25.000 i 5.000 de l'Institut cartogràfic de Catalunya (ICC) de l'any 2001

- Mapes topogràfics 1.10.000 i 1.5000 amb format ràster de l'Institut Cartogràfic (ICC) de Catalunya

- Model Digital del Terreny amb una resolució de 30 m. per píxel realitzat a partir de la malla de punts de l'Institut Cartogràfic de Catalunya (ICC)

- Cartografia dels hàbitats a Catalunya del Departament de Medi Ambient i Habitatge (DMAiH) de l'any 2004, basada en la interpretació i adaptació de la classificació d'hàbitats de la Unió Europea que proposa el document "CORINE biotopes manual", editat per la Comissió europea el 1991.

- Mapa d'usos del sòl CORINE LAND COVER de l'EEA (European Environment Agency) de l'any 2001(http://www.eea.eu.int/)

- La cartografia de referència present a la web del Departament de Medi Ambient i Habitatge (DMAiH) que es detalla tot seguit:

Taula 1
Cartografia de referència amb format vectorial utilitzada

Tipus	Font
Conques hidrogràfiques principals	DAMiH
Divisió administrativa municipal	ICC
Divisió administrativa comarcal	ICC
Superfície urbanitzada	DMAiH
Xarxa hidrogràfica	ICC
Xarxa de carreteres principal	ICC
Xarxa de carreteres secundària	ICC

- Mapa dels espais inclosos al Pla d'Espais d'Interès Natural (PEIN) 1:25.000 del Departament de medi Ambient i Habitatge (DMAiH)

- Mapa de la proposta dels espais inclosos a la Xarxa Natura 2000 1:50.000 del Departament de Medi Ambient i Habitatge

- Mapa de les zones cremades al Berguedà 1:25.000 cedit pel cos de Bombers de Catalunya